

การบริหารสถานศึกษาตามพระดำรัสสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร)

The Administration of Educational Institutions according to
the Words of Somdej Phra Ariyawongsagatanyan (Amporn
Amparo).

ธีรวีร์ แพบบัว*

Teeravee Phaebua

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ต้องการนำเสนอ การนำพระดำรัสของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) ไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษา โดยมีรูปแบบ 15 ประการ ประกอบด้วย 1) การไม่หนีปัญหา 2) การมีสติ/มีปัญญา 3) ความเมตตา 4) การให้อภัย 5) การทำประโยชน์ส่วนร่วม/เสียสละ 6) ความอดทน 7) ความกตัญญู 8) ทาน 9) ความเพียร 10) ความอ่อนโยน 11) ศีล 12) ความสัตย์/ซื่อสัตย์ 13) ความสามัคคี 14) สัจจะ และ 15) หน้าที่ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างถูกต้อง เหมาะสม และสร้างสรรค์ จะก่อให้เกิดผลดีต่อการดำเนินการและส่งผลทำให้การบริหารสถานศึกษาประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี

คำสำคัญ: การบริหารการศึกษา, สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร)

Abstract

This article aims to present the application of the words from Somdej Phra Ariyawongsagatanyan (Amphorn Ampharo) to apply with the educational administration. There are 15 things that consisted of 1) do

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Email: Johnneyray2020@hotmail.com

not running away from the problem 2) consciousness/wisdom 3) kindnesses 4) forgiveness 5) contribution/sacrificed 6) patience 7) gratitude 8) charity 9) perseverance 10) tenderness 11) precepts 12) compassion/honesty 13) harmony 14) truth and 15) duties. if applied theses 15 things in daily life correctly, appropriately and creatively, this will lead to a positive effect on the operation and result in a successful school administration.

Keywords: Education Administration, Somdejphraariyawongsagatanyan (Amphon Ampharo).

บทนำ

วิวัฒนาการของโลกยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้สถานการณ์ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การ บริหารงานภาครัฐและเอกชน มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง เพราะความก้าวหน้าทางด้านการสื่อสารเทคโนโลยี การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วสู่ประชาชน แต่ระบบการบริหารงานทั้งภาครัฐ และเอกชนเกิดความไม่ สอดคล้อง และทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงทำให้สังคมโลกหันกลับมามองถึง สาเหตุปัญหา ที่แท้จริงในการบริหารของแต่ละประเทศที่มีผลกระทบต่อด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อองค์การอื่น ๆ อย่างมากมาย การบริหารเป็นเรื่องที่ สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์การ เพราะเป็นเครื่องมือที่ชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จ และความล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพขององค์การ การ บริหารเป็นลักษณะการ ทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การ เพื่อให้บรรลุตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยนำศาสตร์ และศิลป์ พร้อมด้วยทรัพยากรทางการบริหาร มาใช้ในกระบวนการการบริหารได้อย่างเหมาะสม และเกิดประสิทธิภาพ (รับขวัญ ภาควิชา, 2547)

ประเทศไทยนั้นมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากในประเทศไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตตั้งแต่อดีตมาเพราะทั้งการ เรียนรู้ การปลูกฝังความคิด รวมถึงการสร้างลักษณะนิสัยให้อยู่ในกรอบศีลธรรมความดี ก็เป็นสิ่งที่ศาสนาเข้ามามีส่วนในการพัฒนา ในปัจจุบันนี้สังคมไทยนั้นก็มีปัญหาพื้นฐาน หลายด้านที่จำเป็นจะต้องมีการแก้ไขทั้งทางด้านจิตใจ ด้านสิ่งแวดล้อม ประเพณีและ วัฒนธรรม กิจกรรมในสังคมต่างๆ จากเหตุผลดังกล่าว พระสงฆ์ในฐานะที่สัมพันธ์ใกล้ชิด

และเป็นสถาบันหนึ่งที่สำคัญในสังคม จึงจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์จะต้องปรับและเพิ่มบทบาทในการพัฒนาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดีดีทำงานในเชิงรับเปลี่ยนเป็นเชิงรุกเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันที่ซึ่งพระสงฆ์ไม่ได้ทำเฉพาะหน้าที่ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังได้ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมในด้านต่างหลายด้านด้วยกัน สมเด็จพระสังฆราช ในฐานะสกลมหาสังฆปริณายกทรงบัญชาการคณะสงฆ์โดยพระองค์เองได้ และในฐานะประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ย่อมมีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนาทั้งหมดต่างกับสมัยแรกที่มีอำนาจที่แท้จริงอยู่ที่พระมหากษัตริย์ สมัยต่อมาเมื่ออำนาจแต่เพียงในนามพระประมุขจะใช้อำนาจบัญชาการก็ต้องผ่านสังฆสภาสังฆมนตรี และคณะวินัยธรผ่านสังฆสภา สังฆมนตรี และคณะวินัยธร อำนาจสมเด็จพระสังฆราชในปัจจุบันเท่ากับอำนาจสังฆนายก ประธานสังฆสภา และประธานคณะวินัยธร รวมกัน เพราะองค์กรทั้งสาม คือสังฆสภา คณะสังฆมนตรี คณะวินัยธร ตามกฎหมายปี 2484 รวมเป็นมหาเถรสมาคม ตามกฎหมายนี้ จึงแยกพิจารณาเป็น 2 ส่วนคือ

1. อำนาจหน้าที่ในตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก เป็นอำนาจในตำแหน่งพระประมุขโดยตรงมี 2 อย่างคือ อำนาจบัญชาการคณะสงฆ์กับอำนาจตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช อำนาจบัญชาการ หมายถึงอำนาจที่จะสั่งการใดๆ อำนาจตราพระบัญชาคือ อำนาจที่จะวางระเบียบหรือแนวทางปฏิบัติใดๆ ได้เมื่อมีพระดำริเห็นว่าเป็นการสมควรในการบริหารคณะสงฆ์ กฎหมายให้อำนาจไว้อย่างกว้างๆ มีข้อจำกัดเพียงว่า การบัญชาการและการตราพระบัญชานั้น ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม หากขัดแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม ก็ไม่มีผลบังคับ คำสั่งหรือพระบัญชานั้นใช้ไม่ได้

2. อำนาจหน้าที่ ในตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม นับเป็นอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการบริหาร และการปกครองคณะสงฆ์ร่วมกับมหาเถรสมาคม ซึ่งมีอำนาจออกกฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือออกคำสั่ง เพื่อให้การปกครองเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18 มหาเถรสมาคมเป็นสถาบันบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง ซึ่งรวมอำนาจสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ตามกฎหมายเก่าเข้าไว้ อำนาจของสมเด็จพระสังฆราชในตำแหน่งนี้ จึงกว้างขวางและมีความรับผิดชอบสูงสุดในการบริหารคณะสงฆ์ร่วมกับมหาเถรสมาคม (dharma-gateway,2564) นอกจากนี้ท่านยังมีบทบาท

ในทางสังคมด้วยการส่งเสริม พัฒนา ตลอดจนให้สติแก่มัคคิทธิธรรมทางพุทธศาสนาในการส่งเสริม ชักจูงจิตใจและการปฏิบัติตามหน้าที่ของคนในสังคม (workpointTODAY, 2564)

การน้อมนำพระดำรัสของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) มาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะจะทำให้สถานศึกษามีแนวทางในการปฏิบัติงานรวมถึงบูรณาการหลักธรรมในทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ส่งเสริมให้สถานศึกษาและบุคลากรในองค์กรเกิดความสามัคคีรวมถึงมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมากขึ้น

1. การบริหารสถานศึกษา

1.1 ความหมายของการบริหารการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 6) ได้กล่าวว่า การบริหารการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน(School-Based Management) ซึ่งเป็นรากฐานและความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพได้ตามมาตรฐานและสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

ชาญชัย อาจิมสมาจาร (2540, 38 - 39) กล่าวว่า การบริหารการศึกษานั้นมีขอบข่ายครอบคลุม 5 ประการด้วยกัน คือ การผลิตการประกันการใช้ผลผลิตจากประชาชนการเงินและการบัญชีบุคลากรและการประสานงานเมื่อประยุกต์ทั้ง 5 ขอบข่ายนี้ในด้านการศึกษาก็จะได้ขอบข่ายของการบริหารการศึกษา ดังนี้

1. การผลิตหมายถึงการตระหนักถึงเป้าหมายของการศึกษาซึ่งได้ถูกจัดตั้งขึ้นโดยสังคม ดังนั้น การบริหารการศึกษาต้องคำนึงถึงลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม

2. การประกันการใช้ผลผลิตจากประชาชนผลผลิตจะต้องเป็นที่ยอมรับจากประชาชนในการใช้และประโยชน์ที่ได้รับ

3. การเงินและการบัญชีหมายถึงการบริหารการศึกษายังเกี่ยวข้องกับการใช้จ่ายเงินสำหรับการดำเนินงานในการดำเนินงานกิจกรรมเครื่องมือทางการศึกษา

4. บุคลากรคือการกำหนดกรอบและการดำเนินงานในการสรรหาบุคคลและการดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากรด้วยกันเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือที่ดีและความซื่อสัตย์ต่อองค์กร

5. การประสานงานเป็นกิจกรรมที่สำคัญของการบริหารการศึกษาเพราะเป็นการประกันถึงความสัมพันธ์ภายในที่ใกล้ชิดและการผสมผสานกิจกรรมทั้งหมดขององค์กรจากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา คือ การใช้ทั้งศาสตร์

และศิลป์ซึ่งเป็นการดำเนินการของกลุ่มบุคคลตามวิถีทางที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพมากที่สุดและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านความรู้ความสามารถและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี

กาญจน์ เรืองมนตรี (2540) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึงการที่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูอาจารย์ได้ร่วมมือกันจัดการศึกษา โดยมีการวางแผนปฏิบัติงานแล้วปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ และประเมินผลการปฏิบัติการเพื่อใช้ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษา และส่งผลดีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีคุณภาพ

ธณิศวร จิตขวัญ (2542) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า การบริหารการศึกษา คือ การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทุกด้านเพื่อพัฒนาการเรียนของนักเรียนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการพัฒนาสมาชิกของสังคมให้มี ความเจริญงอกงามในด้านต่างๆ และให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

Good (1973, 14) ให้ความหมายว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การควบคุมและการ จัดการด้านการบริหารโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน งานธุรการ งานที่เกี่ยวกับ ตัวครูและนักเรียนตลอดจนบุคลากรอื่น ๆ

สรุปได้ว่าการบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ร่วมมือกัน ดำเนินการ เพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน ให้มี ความสามารถ ทักษะ ทักษะ ค่านิยม หรือคุณธรรม ทั้งในด้านการสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็น สมาชิกที่ดี มีประสิทธิภาพของสังคม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ อย่างมีความสุข

1.2 แนวคิดในการบริหารการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 32) ได้กำหนด ขอบข่ายและภารกิจของการบริหารสถานศึกษาออกเป็น 4 ด้าน คือ

1. การบริหารวิชาการ เป็นงานหลักของสถานศึกษาได้แก่การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียนการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี เพื่อการศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษาการพัฒนาาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชนการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคลครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

2. การบริหารงบประมาณ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน มุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ มีความคล่องตัวโปร่งใส ตรวจสอบได้ ได้แก่ การจัดทำและเสนอของบประมาณ การจัดสรรงบประมาณการตรวจสอบ ติดตามประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผล การดำเนินงาน การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารบัญชี การบริหารพัสดุและสินทรัพย์

3. การบริหารงานบุคคล เป็นภารกิจที่สำคัญ เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิด ความคล่องตัว อิสระ ภายใต้กฎหมายระเบียบ และเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลได้แก่ การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ วินัยและการรักษา วินัย การออกจากราชการ

4. การบริหารทั่วไป เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริการบริหารงานอื่นบรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ ได้แก่ การดำเนินงานธุรการ งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การประสาน และพัฒนาเครือข่ายการศึกษา การจัดระบบบริหารและพัฒนาองค์กร งานเทคโนโลยีสารสนเทศ การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและบริหารทั่วไป การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การจัดทำสำมะโนผู้เรียน การรับนักเรียน การส่งเสริมและประสานงาน การจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา การส่งเสริมและสนับสนุน และประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กรและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่นการจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน งานบริการสาธารณะ งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงกระบวนการการบริหารการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพที่ใช้หลักการบริหารที่เป็นระบบครบวงจร (PDCA) โดยให้สถานศึกษาต้องร่วมกันวางแผน (P) และดำเนินการตามแผน (D) เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามเป้าหมายและมาตรฐานการศึกษาการตรวจสอบสถานศึกษา (C) จะต้องร่วมกันตรวจสอบเพื่อพัฒนาปรับปรุง (A) ให้เป็นไปตามเป้าหมายและมาตรฐานการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า 10)

ปัญญา สาร (2536, 385-386) กล่าวว่าผู้บริหารโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จต้องมีความสามารถ 7 ด้าน คือ (1) มีศักยภาพในการบริหารวิชาการ โดยส่งเสริมกระตุ้นให้ครูพัฒนาศักยภาพเป็นรายบุคคล มีศักยภาพในการพัฒนาการเรียนการสอนโดยมีผลตกกระทบเป็นนักเรียน (2) การบริหารงานบุคคล มีภาพลักษณ์ของการบริหารที่เอื้อให้เกิดการจัดระเบียบ รวมไปถึงมีกระบวนการและกลไกที่ชัดเจนในการบรรจุแต่งตั้ง โปร่งใส ตรวจสอบได้ เมื่อได้บุคลากรมาแล้วมีการกำหนดหน้าที่ พัฒนาบุคคล และมุ่งส่งเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน (3) การบริหารกิจการนักเรียน ส่งเสริมกิจกรรมเสริมหลักสูตร (4) ปฏิสัมพันธ์ของชุมชน ที่สามารถสื่อสารและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันได้ของชุมชนกับสมาชิกในชุมชนด้วย (5) ศักยภาพและความสามารถในการจัดการงานทรัพย์สิน งานอาคารสถานที่ รวมไปถึงงานธุรการต่าง ๆ (6) การบริหารกิจการที่เกี่ยวกับการบริหารต่าง ๆ (7) การวัดและประเมินผลในด้านการสอน

ดังนั้น การบริหารการศึกษา จึงหมายเอา ภารกิจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาต้องดำเนินการเพื่อพัฒนาส่งเสริมปลูกฝังให้สมาชิกในสังคมอันได้แก่เยาวชน ให้มีความรู้ความสามารถมีคุณธรรมและมีชีวิตที่อยู่ร่วมกับสังคมอื่นได้อย่างมีความสุข

1.3 คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต) (2500,38-39) ได้กล่าวไว้ว่า นักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ถ้ามีคุณลักษณะ 3 ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ทุติยาปปณิกสูตร ดังนี้

1. จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล เช่น ถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจต้องรู้ว่าสินค้าไหนได้ราคาถูก แล้วนำไปขายที่ไหนจึงจะได้ราคาแพง ในสมัยนี้ต้องรู้ว่าหุ้นจะขึ้นหรือหุ้นจะตก ถ้าเป็นนักบริหารทั่วไปต้องสามารถวางแผนและฉลาดในการใช้คน คุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill หรือ ความชำนาญในการใช้ความคิด

2. วิจิโร หมายถึง การจัดธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น พ่อค้าเพชรต้องดูออกว่าเป็นเพชรแท้หรือเพชรเทียม แพทย์หัวหน้าคณะผ่าตัดต้องเชี่ยวชาญการผ่าตัดคุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำว่า Technical Skill คือความชำนาญด้านเทคนิค

3. นิสสยสัมปโน หมายถึง ฟังพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี เช่น พ่อค้าเดินทางไปค้าขายต่างเมืองก็มีเพื่อนพ่อค้าในเมืองนั้น ๆ ให้ที่พักอาศัยหรือให้กู้ยืมเงิน เพราะมีเครดิตดี นักบริหารที่ดีต้องผูกใจคนไว้ได้ คุณลักษณะที่

สามนี้สำคัญมาก “นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน ขึ้นสู่ที่สูงไม่ได้” ข้อนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

สุพล วังสินธ์ (2543,29-30) ได้สรุปคุณลักษณะที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างมืออาชีพในยุคปฏิรูปการศึกษาไว้ว่า ที่สะท้อนออกมาเป็นแนวคิดว่า (1) ผู้บริหารจะต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล (2) มีเหตุผลในการทำงานรวมทั้งมีจิตใจกว้างขวางเป็นประชาธิปไตย (3) มีเจตคติมุ่งมั่นในงานหรือในการบริหารงาน (4) ใจกว้าง เปิดโอกาสให้ครูมีเสรีภาพในการคิดสร้างงาน กิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน (5) จัดการศึกษาอย่างมีเป้าหมายโดยมุ่งมองไปที่ประสิทธิผลของการสอนหรือการจัดการศึกษา (6) ระบบการบริหารโรงเรียนเอื้อให้มีการบริหารจัดการที่มุ่งไปสู่เป้าหมาย (7) ครูหรือบุคลากรทางการศึกษามีศักยภาพรวมทั้งมีนโยบายที่สร้างขวัญกำลังใจให้เกิดขึ้นกับครูได้ รวมทั้งครูที่ปรึกษา

นอกจากนี้ผู้บริหารต้องมีบทบาทในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถจำแนกสรุปได้คือ

1. เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของครูและนักเรียน
2. เป็นผู้นำในการบริหาร โดยยึดแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
3. เป็นผู้นำด้านการนำนวัตกรรม และเทคโนโลยี มาใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้
4. เป็นผู้นำในการพัฒนาวิชาการ
5. เป็นผู้ประสานความร่วมมือกับชุมชน
6. เป็นผู้นำในการบริหารแบบประชาธิปไตย โดยร่วมกันทำงานเป็นทีม และส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน
7. เป็นผู้นำในการจัดการศึกษา และเป็นเอกลักษณ์ขององค์กรในทางสร้างสรรค์
8. เป็นผู้นำในการบริหารคุณภาพ โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจลงมือทำ และรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อมุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ
9. เป็นผู้สร้างขวัญ และกำลังใจแก่บุคลากรเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
10. เป็นผู้นำในการจัดหางบประมาณ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

เฉลิมชัย สมท่า (2547) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ ดังนี้

1. ความเป็นผู้นำ ในความหมายคือ การเป็นผู้มีภาวะนำการนำรวมไปถึงการมีอิทธิพลนำเหนือกว่าอิทธิพลอื่นๆ ของบุคคลในกลุ่ม รวมไปถึงสามารถชักนำสร้างแรงจูงใจต่อความสำเร็จนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในหน่วยของการบริหารได้ คุณลักษณะเหล่านี้ประกอบด้วย บุคลิกภาพที่มีความร่าเริงแจ่มใสและอดทน มีวุฒิภาวะในการนำและการตัดสินใจ ทั้งสามารถตัดสินใจและชักจูงใจคน มีความรับผิดชอบ ฉลาดและไหวพริบดี มีความอดทน หิริยา มีความเสียสละ มีบุคลิกภาพและมีความเป็นประชาธิปไตย

2. มีความรู้และประสบการณ์ ซึ่งเป็นศักยภาพที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะในอาชีพในงานโดยเฉพาะ เช่น มีความรู้ และประสบการณ์ มีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของงาน และรู้เท่าทันเหตุการณ์

3. การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี หรือมนุษยสัมพันธ์กับสมาชิกร่วมงาน การเป็นผู้บริหาร เมื่อต้องทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ สิ่งที่สำคัญและเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งคือ ต้องมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ ทั้งนอกและในสถานศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี ซึ่งประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญๆ คือ ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเสมอต้นเสมอปลาย ยกย่องชมเชย รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความยืดหยุ่น เปิดเผยและเป็นกันเอง

4. เป็นผู้มีความดี มีจิตจริยธรรม มีความเป็นผู้นำที่ยึดจริยธรรมหรือเกณฑ์ทางจริยธรรมอย่างสูง ในการบริหาร และยึดเหนี่ยวจิตใจต่อสมาชิกในองค์กรบริหาร ประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม รวมทั้งมีจิตยุติธรรมในการบริหาร กระตุ้นส่งเสริมให้สมาชิกในองค์กรมีความสัตย์ซื่อสุจริต มีศีลธรรม มีสุขภาพกายใจที่ดี (Healthy) เพื่อเป็นส่วนเสริมในการปฏิบัติงานและทำหน้าที่ให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด

ผู้เขียนสรุปคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงผู้บริหารสถานศึกษาที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ถือเป็นผู้ที่ดีย่อมจะสร้างความมั่นใจและความเชื่อถือในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาองค์กรให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. การบริหารสถานศึกษาตามพระดำรัสสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร)

ในข้อมูลของระบบสื่อออนไลน์ให้ข้อมูลว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ พระนามเดิม อัมพร ประสัทธพงศ์ ฉายา อมฺพโร ทรงดำรงตำแหน่ง สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกพระองค์ที่ 20 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 (วิกิพีเดีย, 2564) ในภาระกิจของสมเด็จพระสังฆราชได้ทรงประกอบพระกรณียกิจทั้งในด้านการปกครอง ด้านการศึกษา และด้านการเผยแผร์พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังใส่พระทัย ให้ความสำคัญกับการสั่งสอน อบรม ให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชนในกิจกรรม โอกาสต่าง ๆ อยู่เสมอ ดังจะปรากฏจากการพระราชทานพระดำรัส คติธรรม และพระโอวาท ตั้งแต่ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช อาทิ พระราชทานพระดำรัสเปิดการประชุมวันวิสาขบูชาโลก ครั้งที่ 16 เรื่อง สติ : จากวิถีธรรมสู่วิถีชีวิต ความตอนหนึ่งว่า “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความตื่นรู้ ความตื่นที่หมายถึงมีใช้ความตื่นต้น ความตื่นตม หรือความตื่นข่าว อันมีรากฐานมาจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง หากแต่เป็นความตื่นขึ้น จากความหลับไหลอยู่ในกิเลสนิรา ตามธรรมดาในเวลาทีบุคคลใดกำลังหลับสนิทยอยู่ ย่อมไม่มีทางทีจะรู้สึกรูถึงรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส หรือแม้แต่ความคิดนึก トラบจนเมื่อบุคคลนั้นตื่นขึ้นแล้ว ตาก็จะเริ่มเห็นรูป หูก็จะยินเสียง จมูกก็จะรู้กลิ่น ลิ้นก็จะลิ้มรส กายก็จะรู้สัมผัส และใจก็จะรู้ความคิดนึกทีเกิดขึ้น” (สำนักงานเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช, 2562) จากพระดำรัสดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความตื่นรู้ เป็นสิ่งทีมีความสำคัญ และจำเป็นในการดำเนินชีวิตนั้นหมายถึง การมีสติอยู่ทุกเมื่อนั้นเอง และพระดำรัสถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 28 กรกฎาคม 2564 ความตอนหนึ่งว่า “สมัยหนึ่ง เมื่อครั้งพุทธกาล พระเทวทัตจัดแจงให้ควาญปล่อยช้างดุร้ายชื่อนาฬาคิริ เข้าไปยังหนทางทีจะเสด็จออกบิณฑบาต หมายถึงช้างนั้นประทุษร้ายต่อพระชนม์ของพระพุทธองค์ ภิกษุต่างกราบทูลอาราธนาให้ทรงหลีกเลี่ยง ส่วนคนทั้งหลายก็พากันวิ่งหนีด้วยความหวาดกลัว สมัยนั้นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงดำรงพระองค์มั่นคงด้วยพระกิริยาอันงามสง่า ทรงแผ่พระเมตตาจิตด้วยพระหฤทัยอ่อนโยน เต็มเปี่ยมไปด้วยพระมหากรุณาอย่างไม่มีประมาณ ช้างดุร้ายพลันได้สัมผัสพระเมตตาจิตก็คลายพยศ ลดวงลงแล้วค่อย ๆ อย่างเข้าไป” (สำนักงานเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช, 2562) จากพระดำรัสดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความเมตตา และการมีสติเป็นสิ่งที่สามารถนำพาให้ผ่านพ้นจากวิกฤติการณ์ปัญหาต่าง ๆ ได้จากพระดำรัสดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพระดำรัสนั้นสามารถทีจะเป็นแนวทางในการนำไป

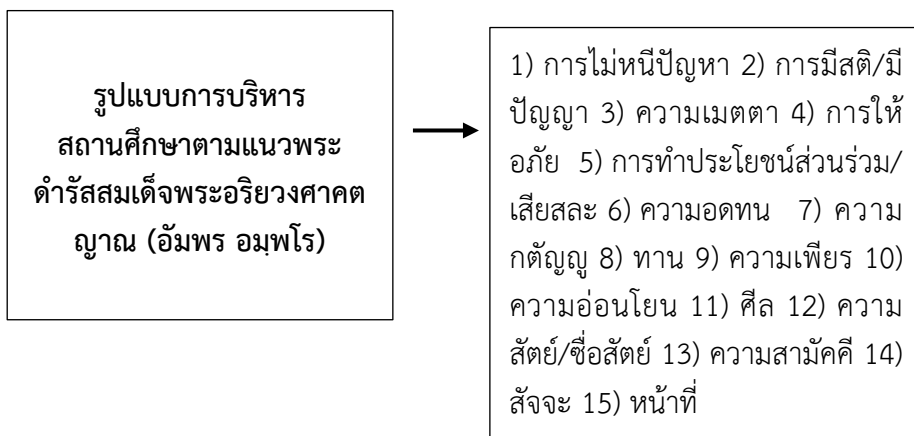
ประยุกต์ใช้ชีวิตประจำวัน และสามารถเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาได้เป็นอย่างดี

การบริหารสถานศึกษาตามแนวพระดำรัสสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) โดยผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวพระดำรัสสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) ซึ่งพบว่า รูปแบบ 15 ประการ ดังนี้ 1) การไม่หนีปัญหา 2) การมีสติ/มีปัญญา 3) ความเมตตา 4) การให้อภัย 5) การทำประโยชน์ส่วนร่วม/เสียสละ 6) ความอดทน 7) ความกตัญญู 8) ทาน 9) ความเพียร 10) ความอ่อนโยน 11) ศีล 12) ความสัตย์/ซื่อสัตย์ 13) ความสามัคคี 14) สัจจะ 15) หน้าที่

ทั้งนี้ ถ้าแต่ละคนแม้เพียงตั้งใจไว้ในธรรมฝ่ายสุจริต ไม่ถลำลงสู่ความคิดชั่ว อันนำไปสู่การพูดชั่วและทำชั่วซ้ำเติม ก็นับว่าได้ช่วยบรรเทาปัญหาของโลกแล้ว และยังหากท่านมีดวงจิตผ่องแผ้วด้วยเมตตาการุณยธรรม นำความปรารถนาดีเพื่อแผ่ไปสู่ทุกชีวิตอย่างเสมอหน้า ความทุกข์ยากที่เราทั้งหลายต่างเผชิญ ย่อมจะคลี่คลายได้ในไม่ช้า วโรวรรณ วรโ ท วราหโร อนุตตโร ฌมมวโร อเทสยิ อัทมปิ พุทเธ รตนํ ปณฺธิโต เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ทรงรู้ธรรมอันประเสริฐ ประทานธรรมอันประเสริฐ ทรงนำมาซึ่งธรรมอันประเสริฐ เป็นผู้ยอดเยี่ยม ได้ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ แม้อันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธเจ้า ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมีแด่ท่าน เทอญ (สยามรัฐออนไลน์, 2564)

องค์ความรู้จากการศึกษา

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามพระดำรัสสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) ผู้เขียนเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามพระดำรัสสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) ดังนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามพระดำรัสสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร)
(ที่มา: ผู้เขียน)

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึงแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามพระดำรัสสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) โดยผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำรูปแบบดังกล่าวทั้ง 15 รูปแบบ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด โดยยึดหลักพุทธธรรมด้วยการมีสติ ความระลึกได้อยู่เสมอและปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่มีสติเป็นฐานจะทำให้ผู้ปฏิบัติตามพระดำรัสเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ตามแนวทางของพุทธศาสนาต่อไป

บทสรุป

การบริหารสถานศึกษาตามพระดำรัสสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) เป็นการบริหารภายใต้หลักการที่สอดคล้องกับการบริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน ที่สามารถนำรูปแบบ 15 ประการ ประกอบด้วย 1) การไม่หนีปัญหา 2) การมีสติ/มีปัญญา 3) ความเมตตา 4) การให้อภัย 5) การทำประโยชน์ส่วนร่วม/เสียสละ 6) ความอดทน 7) ความกตัญญู 8) ทาน 9) ความเพียร 10) ความอ่อนโยน 11) ศีล 12) ความสัตย์/ซื่อสัตย์ 13) ความสามัคคี 14) สัจจะ และ 15) หน้าที่ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างถูกต้อง เหมาะสม และสร้างสรรค์ พร้อมทั้งนำไปเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษา ย่อมจะก่อให้เกิดผลดีต่อการดำเนินการ บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ อันจะเป็นแนวทางในการดำเนินการที่ยั่งยืน และเอื้อประโยชน์ต่อการบริหารสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *การบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2546). *คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กาญจน์ เรืองมนตรี. (2540). *เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาหน้าที่ผู้นำทางการศึกษา*. มหาสารคาม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เฉลิมชัย สมท่า. (2547). “การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครูปฏิบัติการสอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เลย เขต 1 ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชาญชัย อาจิณสมมาตร. (2540). *ศัพท์การบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อแถมมี.
- ธณิศวรร จิตขวัญ. (2542). *ความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการบริหารโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัด สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดนนทบุรี”* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ภิญโญ สาร. (2536). *หลักการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2564). *ชีวิตวิถีใหม่และความฉลาดทางดิจิทัล*. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2564. จาก <https://learningdq-dc.ku.ac.th/>.
- รับขวัญ ภาควิชา. (2547). *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหาร สถานศึกษากับสุขภาพองค์กรของสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน พื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ”* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- สยามรัฐออนไลน์. (2564). *"สมเด็จพระสังฆราช" ประทานพระคติธรรม เป็นกำลังใจ สถานการณ์โควิด-19*. สืบค้นเมื่อ 24 สิงหาคม 2564. จาก <https://siamrath.co.th/n/234795>.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). *แบบประเมินคุณลักษณะของ บุคคลเพื่อพิจารณาความเหมาะสมสำหรับตำแหน่งเพื่อคัดเลือกข้าราชการครู เพื่อแต่งตั้งหรือเลื่อนและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา”*. เชียงใหม่: ครูเชียงใหม่.
- สำนักงานเลขาธิการสมเด็จพะสังฆราช. (2562). *พระดำรัสสมเด็จพระสังฆราช*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสมเด็จพะสังฆราช.

- _____. (2564). *พระตำราสมเด็จพระสังฆราช*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสมเด็จพระสังฆราช,
- สุพล วัณสินธ์. (2543). “การบริหารโรงเรียนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา”, *วารสารวิชาการ*, 43 (2). 29-50.
- Dharma-gateway. (2564). *บทบาทและอำนาจหน้าที่ของ ‘สมเด็จพระสังฆราช*. สืบค้นเมื่อ 24 สิงหาคม 2564. จาก <https://news.mthai.com/webmaster-talk/548238.html>
- Good, Center V. (1973). *Dictionary of Education*. New York: McGraw – Hill.
- WorkpointTODAY. (2562). *สมเด็จพระสังฆราช ประทานพระโอวาทเนื่องในเทศกาลสงกรานต์ 2562*. สืบค้นเมื่อ 24 สิงหาคม 2564. จาก <https://workpointtoday.com/>.